

Jenštejnský občasník

„Lidé to jsou, kdo tvoří obec, nikoli zdi.“ – Thúkydídés

Speciál 1968 - srpen 2016

Od Pražského jara k Palachovi

Události roku 1968 včetně srpnové okupace očima kronikáře Václava Kovandy

Srpen 1968

ÚVODNÍ SLOVO

O okupaci jsem se dozvěděl úplně náhodou. Byl srpen 1988 a bylo mi 11. Fascinovalo mě dědovo staré elektronkové rádio a naladil jsem vysílání Svobodné Evropy. Tanky na Václavském náměstí v roce 1968 přivezly dalších dvacet let totality, nesvobody a hospodářského úpadku. Já jsem navždy ztratil iluzi o dobru přicházejícím z východu a vyrůstal jako husákovo dítě ve společnosti, kde bylo lepší mlčet a starat se jen o tu svou chalupu nebo Škodu 120.

Tak prosím nezapomínejme.

Jiří Hulík

Politické uvolnění

Železná opona, jak se říkalo neprostupně uzavřené západní hranici Československa, začala být prostupnější po roce 1960. Mnoho lidí se již mohlo dostat přes tuto hranici na západ za různými účely. Mnozí z nich tam zůstali, ale ti kteří se vrátili, vyprávěli o zcela jiném světě, o životní úrovni, o výstavbě měst a venkova, o výstavbě dálnic, o milionech moderních aut. Komunistická ideologie, která nám mnoho let vtlučovala do hlavy, že jediná správná cesta pro celé lidstvo je cesta ke komunismu, začala dostávat hluboké trhliny. Komunistická moc začala pomalu, ale jistě ztrácet sílu. Jejím posílením

právě v roce 1960 měla být změna názvu naší republiky podle nové ústavy. Ústřední výbor KSČ přijal název Československá socialistická republika – ČSSR. Mnoho to však nepomohlo. Asi 8000 politických vězňů, odsouzených na doživotí nebo ke dlouhému žalářování, kteří se této doby dožili, se začalo po amnestii vracet domů.

Inteligence, umělci a spisovatelé se začali stále více osmělovat a celý národ si uvědomil, do jaké propasti jsme vládou jedné strany byli vtaženi. Vláda na tento tlak reagovala výměnou na postu prezidenta. Za Antonína Novotného, nejslabšího prezidenta jakého jsme kdy měli, byl 30.

3. 1968 zvolen generál Ludvík Svoboda věrný přítel Sovětského svazu. Od ledna tohoto roku byla rozdělena funkce prvního tajemníka KSČ a Prvním tajemníkem ÚVKSC byl zvolen Alexander Dubček. Pod stále větším tlakem ekonomů byla prosazovaná reforma tržního hospodářství podle teorie Oty Šika. Reforma neměla mít dlouhého trvání.

V březnu 1968 vznikl Klub angažovaných nestraníků – K 231. Založili jej politicky perzekuovaní občané, kteří byli odsuzováni podle paragrafu 231 trestního zákona. Cenzura byla potlačena. Ve sdělovacích prostředcích byly zveřejněny informace o podstatě komunistického režimu a meto-

Srpen 1968

dách, které používal a o totální závislosti na SSSR. Reformní komunisté – první tajemník KSČ Alexander Dubček, předseda vlády Oldřich Černík, předseda Národního shromáždění Josef Smrkovský, předseda ÚV Národní fronty František Kriegel, předseda Československé národní rady Čestmír Císař – usilovali o tak zvaný socialismus s lidskou tváří.

27. června 1968 otiskly některé noviny prohlášení 2000 slov, které požadovalo důsledné pokračování reformního procesu bez ohledu na KSČ, případně proti jejím zájmům. Politika začala rychle dozrávat v neprospěch strany.

21. srpen 1968

Přišla nečekaná rána, která uvrhla celý národ do ještě hlubší propasti než v letech padesátých. Přišla zrada. Jak se později ukázalo, vše začalo zvacím dopisem našich představitelů v čele s Vasilem Bilakem, ÚVKSSS žádající o přímou vojenskou intervenci. Obrodný proces československé společnosti, nazývaný Pražské jaro, byl násilně ukončen dne 21. srpna 1968 intervencí armád 5 států Varšavské

smlouvy pod záminkou zmaření připravované kontrarevoluce. Do ČSSR vpadlo 750 000 cizích vojáků se 600 tanky a velkým množstvím další těžké techniky a stovkami těžkých letadel. Nikdo z obyčejných lidí nechápal, co se děje. Proč po zuby ozbrojená vojska SSSR, NDR, Polska, Maďarska a Bulharska začala devastovat naši republiku. Nastalo

strašné zděšení a zmatek.

Na ráno 21. srpna 1968 nikdy nezapomeneme. Vstávali jsme do práce jako každý den. Po zapnutí rádia se však neozvala hudba a zprávy jako obvykle, ale velice vzrušený hlas hlasatele, který po určitých intervalech opakoval stále stejnou větu. „Dnes v 1 hodinu po půlnoci překročila vojska států Varšavské smlouvy československé hranice a začala obsazovat naše území“. Nikdo z nás nevěděl, zda je to okupace nebo válka? Proč? Potvrzením, že se opravdu něco děje, byl mohutný hluk ozývající se od nočních hodin. V ranním rozbřesku nad našimi hlavami s ohlušujícím hukotem přelétávaly desítky těžkých bojových letadel mířících na vojenské letiště ve Kbelích. Již v ranních hodinách projela obcí první kolona vojenských aut plných po zuby ozbrojených sovětských vojáků. Každá kolona byla doprovázena několika tanky. Kolona zůstala ve vsi stát. Velitelé kolon nevěděli, kam ani kudy mají jet. Bylo 5 hodin ráno, šel jsem jako každý den na autobus, kterým jsem jezdil do práce. Procházel jsem kolem celé kolony. Nebyl to příjemný pocit. Celé desítky let nás učili, že Sovětský svaz, jeho lid a jeho armáda – naše osvoboditelka, jsou naši nejlepší přátelé. Můj dojem v tomto okamžiku byl zcela jiný. Až později jsem pochopil, že tato kolona po celonočním bloudění na nepřátelském území poprvé zastavila až v Jenštejně. Rozkaz, který před vpádem na naše území dostali, byl zlikvidovat silou zbraní kontrarevoluci v ČSSR. Byl jsem

zřejmě prvním Jenštejnákem, který kolem stojící kolony procházel. Nenávistné pohledy a zlá gesta ze všech aut jsem zprvu nechápal. Pak mi došlo, že jsem byl pro ně asi prvním kontrarevolucionářem a teprve potom jsem dostal strach. Pochopitelně žádný autobus z Prahy nejel a já šel do Brandýsa pěšky. Cestou jsem potkal ještě 2 kolony. Bylo mi však divné, že jedna jela ku Praze a druhá jela od Prahy. V továrně se nepracovalo! Zmatek ani lidé bylo veliké. Nejstrašnější bylo, že nikdo nevěděl, co se děje. Říkali jsme si, že přece odlišný názor části národa nemůže být kontrarevoluce. Rozešli jsme se domů. Pochopitelně opět pěšky. Doma mě čekala žena se sedmiletým synem a měsíční dcerou. Můj návrat pro ni znamenal ohromné ulehčení. Byli jsme spolu a v pořádku alespoň pro tento strašný čas. Nemohli jsme spolu ani mluvit, naše myšlenky byly dost stresující. Proč tady jsou? Co bude dál? Co bude s námi se všemi? Po celý den a ještě mnoho dní příštích projížděly obcí kolony těžkých aut a tanků všemi směry. Postupem času jsem stále více nabýval dojmu, že ani oni sami pořádně nevědí, proč jsou v Československu, pro ně na cizím území. Dostali rozkaz, a tak jeli bránit socialismus a potlačit kontrarevoluci. První pohled na ty vykulené tváře mladých kluků na vojenských autech byl žalostný. Kdyby nebyli po zuby ozbrojeni, snad by mi jich bylo líto. Při každém zastavení kolony zmizelo všechno ovoce ze stromů kolem silnice. U každých

vrátek škemrali o vodu k napití. Málokde jim však bylo otevřeno. V lidech začala převládat strašná nenávist a také strach. Byli to okupanti! Měli hlad a žízeň a vůbec nevěděli, kde jsou. Ani v jediném případě je nikdo nevítal jako v roce 1945.

Československý rozhlas neustále vysílal hlášení o násilné okupaci Československa až do chvíle, kdy byla budova rozhlasu obsazena Sovětskou armádou. Stejný osud potkal i vysílání Československé televize, která byla obsazena hned první den okupace. Štafetu rozhlasového i televizního vysílání převzaly jiné stanice. Píší úmyslně jiné stanice, protože vysílat začaly i takové stanice, které do té doby nikdo neznal. Jako na příklad televizní studio Hradec Králové, kde studio nikdy nebylo. Ilegální vysílání rozhlasu a televize organizovalo odpor národa. Vyzývalo obyvatelstvo, aby ničilo nebo obracelo do nesprávného směru ukazatele podél silnic. Označení obcí a měst lidé zamalovávali a při přímém styku s okupanty podávali nepravdivé informace. A tak byla k vidění jedna a ta samá kolona, jak projíždí Jenštejnem několikrát během dne a vždy v jiném směru. Stejný obrázek byl ve všech obcích a městech. Alespoň malinká pomsta, i když všichni věděli, že jsme zcela bezmocní a že nám tato hra na matení nepřítelů nic nepomůže. Celá republika byla během krátké doby bez jediného správného směrníku. I v okolí Jenštejna všechny směrníky ukazovaly na nesprávné strany. Praha byla na Mladou Boleslav, Brandýs byl na Horní Počernice. Vládl zmatek. S okupanty spolupracovali jen někteří komunističtí funkcionáři a pracovníci státní bezpečnosti. Obyvatelé byli vyzýváni, aby nekladli okupantům odpor. Každý pokus by mohl skončit tragicky. Okupanti dostali rozkazem na všechno podezřelé střílet. Přes veškeré varování tekla krev a bylo dost mrtvých, hlavně mladých lidí. Nebyl tu žádný organizovaný odpor, ale byly náhodné střety. Stačilo pohrozit pěstí nebo hodit kámen na tank. Naprosto dezorientovaní okupanti stříleli po všem. A tak stříleli na Národní muzeum na Václavském náměstí v Praze v domnění, že jde o budovu Československého rozhlasu. Stopy po střelbě nesla i dětská nemocnice na Karlově a mnoho dalších budov. V ilegálních novinách, které nepřestaly vycházet, byly snímky kulometů a děl tanků na Staroměstském náměstí mířících na budovu Sta-

roměstské radnice, jiné mířící na Hlavní nádraží, vládní budovy a mosty. Okupanti svými tanky drtili vše, co jim stálo v cestě – tramvaje, nákladní i osobní auta a veškerá zařízení v pražských ulicích. Praha na mnoha místech hořela. Soudružský pozdrav L. I. Brežněva, našeho největšího přítele, byl dokonalý. Dezorientace okupantů trvala několik dnů. Postupně začali opouštět města a vesnice a stahovali se jako smečky vlků do lesů, kde působili velké škody. Okamžitý požadavek jejich velení byl vyklizení vyhlédnutých a vytípaných strategických kasárenských objektů Československé armády. Toto ultimátum bylo během několika měsíců splněno. Tak se postupně přemístili z lesů do kasáren po našich vojácích. Největší seskupení jejich vojsk bylo nedaleko od nás v Milovicích u Lysé n. L. a v severních Čechách v oblasti Ralska.

Srpen 1968

Setkání delegací

Dne 23. srpna 1968 se po silném nátlaku ÚV KSSS uskutečnilo setkání nejvyšších vládních delegací ve vagonu vlaku, který přijel na československo-sovětský hraniční přechod v Čierné pri Čope. Ze sovětské strany přijela delegace v čele s L. I. Brežněvem. Jednání ve vlaku bylo velice krátké a ultimativní. Naše delegace byla unesená do Moskvy, kde jednání pokračovalo. Po příletu našeho prezidenta L. Svobody do Moskvy a na nátlak sovětského vedení, byla naše strana donucena přijmout okupaci našeho území. Po návratu do Prahy prohlásil prezident, že byl domluven tak zvaný „dočasný pobyt“ sovětských vojsk, pokud nepomine hrozba kontrarevoluce. Naše delegace byla Sověty přinucena podepsat 26. srpna 1968 kapitulaci Československé armády, její odzbrojení způsobem uložení zbraní do skladů a zákazem jejich použití. Jak se později ukázalo, nedalo většině členů naší delegace moc přemáhání podepsat ponižující dokument. Ani je netížilo svědomí! Byli to ti samí lidé, kteří k nám okupanty pozvali. Moskevské protokoly nepodepsal jediný člen delegace předseda ÚV Národní fronty František Kriegel. Později byl zbaven všech funkcí a ze strany vyloučen. Stejný osud čekal i tehdejšího 1. tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka, kterého poslali jako velvyslance v letech 1969 a 1970 do Turecka a byl také vyloučen z KSČ.

Návrat delegace z Moskvy byl sledován nejen celým národem,

ale i celým světem s velkým očekáváním. Malé Československo se na krátkou dobu stalo středem světa. Z výsledků jednání nastalo veliké rozčarování a zklamání. Byli jsme prodáni! Začalo se veřejně mluvit o přičlenění naší republiky k SSSR jako její 16. republiky. Okupační armády NDR, Polska, Maďarska a Bulharska se po několika dnech pomalu vracely domů. Byly zde jako záminka, aby veškerá vina za okupaci nepadla v očích celého světa jenom na SSSR, ale na celou alianci Varšavské smlouvy. Jenom Rumunsko se vpádu na naše území odepřelo zúčastnit. Z dočasného pobytu vojsk se pomalu stával pobyt trvalý. Sovětská armáda zabrala ohromná území, objekty kasáren, cvičiště a hlavně velké plochy lesů. Všude se začala chovat jako na okupovaném území, to znamená mnohem hůř než doma. Typický zápach ji všude doprovázel. Na dvou rozsáhlých územích Milovic a Ralska zřídila letiště a začala zde budovat rozlehlé zázemí po svém způsobu. Vojáci vykáceli velké části krásného lesa pro zbudování cvičišť, tankodromů a střelnic pro ostré střelby tanků a děl. Zabrané oblasti se rychle zaplňovaly odpadem všeho druhu. Povalovaly se zde barely s naftou a benzinem, zbytky vojenské techniky, ohořelá auta z různých havárií, tisíce plechovek od konzerv a co bylo nejhorší, velké množství ostré bojové munice, která byla ještě po mnoho let po jejich odchodu nebezpečná. Tato památka znemožňovala vstup do lesa, zdevastovaná příroda, pad-

lé stromy zamačkané do země pásy tanků, kontaminovaná zemina a podzemní voda naftou a benzinem.

Přímé škody a statistika okupace

Důstojníci okupační armády pravděpodobně dostávali od naší vlády za likvidaci kontrarevoluce velké množství našich peněz. Za ně nakupovali v našich obchodech spotřební zboží – elektroniku, látky, potraviny, konfekci a hlavně boty. Stávalo se, že v obchodě s obuví vykupili celé desítky stejných párů bot různých velikostí najednou. Rovněž tak košile a jiné části oblečení vykupili po desítkách najednou. Důstojnickým paníčkám posluhovali při jejich nákupu řadoví vojáci s vojenskými auty na odvoz nakoupeného zboží. Při setkání bylo nejdříve cítit, a potom vidět takovou paničku a za ní několik služebních nosičů obtěžkaných různými balíčky. Přimo v objektech kasáren si armáda zřídila obchody s naším i sovětským zbožím, kde byly ceny mnohem nižší než v normálních obchodech.

Z těchto obsazených oblastí často odjížděly do Ruska vlaky naplněné spotřebním zbožím a potravinami. Vagony byly zapečetěny a byly vypravovány bez cla. Takto důstojníci zásobovali velice levně veškeré příbuzenstvo doma. Do hrozivých rozměrů narostl obchod mezi některými našimi lidmi a sovětskými vojáky. Vojáci dostávali oproti důstojníkům malý žold, a tak i pod hrozbou těžkých trestů kšeftovali hlavně

s naftou a benzinem za potraviny, spotřební zboží a cigarety. To byly následky pobytu okupační armády. V Milovicích i jinde, kde byla armáda rozmístěna, začaly vyrůstat nové bloky domů stavených jejich vlastní metodou, která neodpovídala československým normám ani předpisům.

Dočasný pobyt okupantů na našem území trval 23 let. Přířímým zásahem střelbou zemřelo v prvních dnech okupace 98 lidí. Hned první den zemřelo 53 většinou mladých lidí, byla mezi nimi i osmiletá holčička. Lidé šli proti tankům s holýma rukama. Těžce zraněno bylo 345 civilistů a lehce zraněno více než 500. Ani v jediném případě nebylo zjištěno, že proti okupantům byly použity zbraně. Okupanti zaviniili svojí bezohledností více než 1 000 dopravních nehod s velikou materiální škodou. Tanky pobořily domy, zdemolovaly auta, autobusy, tramvaje, pásy zničily desítky kilometrů silnic.

Ani jediný okupační voják nepřišel o život při střetu s našimi lidmi. Přesto bylo, hlavně v prvních dnech okupace, odesláno do SSSR několik desítek rakví s vojáky jako důkaz boje proti kontrarevoluci u nás. Jak tito vojáci zemřeli? Existují doložená svědectví o mrtvých při silničních nehodách. Sovětské velitelé se dopouštěli i krutých vražd svých vojáků za rozkrádání benzínu a nafty nebo jenom za neuposlechnutí rozkazu. Hroby takto zlikvidovaných vojáků byly po okupaci nalezeny v lesích obsazených na našem území. Přímé škody na budovách, silnicích a mostech

jenom v prvních dnech okupace byly odhadnuté na více než 5 miliard korun. Lidé měli strach z následků, a proto mnoho škod nikdy nenahlásili. Slova o ztrátách a materiálních škodách sovětsí politici neradi slyšeli. S názory interventů souhlasili rovněž naši kontroverzní funkcionáři ve vedení KSČ – Vasil Bilak, Alois Indra, Antonín Kapek, Drahomír Kolder a další, kteří tvrdili, že cena za záchranu socialismu je nesrovnatelně vyšší než ztráty a škody vzniklé po vstupu sovětských vojsk.

Jan Palach – konec nadějí

Mezi největší hrdinství bude na věky zapsán čin studenta filozofie Jana Palacha, který se uprostřed Václavského náměstí upálil 16. ledna 1969 na protest proti vstupu okupačních vojsk a na protest proti kapitulantské politice naší vlády. Jeho pohřbu se zúčastnilo 25. ledna 1969 několik desítek tisíc lidí. Komunistická bezpečnost se proti nim neodvážila zasáhnout. Pohřeb se stal velikou celostátní protest-

ní manifestací. Bylo přítomno i mnoho zahraničních akreditovaných novinářů, filmových a televizních štábů. Veškerý zpravodajský materiál byl okamžitě vyslán v zahraničí. Jak moc se komunisté báli mrtvého studenta, který se stal symbolem boje proti politice a proti utlačování národa terorem a silou, ale hlavně proti politice bezpáteří vlády, měl ukázat následující čas.

25. února, ve výroční den komunistického převratu, následoval Jana Palacha středoškolský student Jan Zajíc a později ještě František Plocek. O těchto obětech se veřejnost tenkrát ani nedozvěděla. Tyto informace komunistické bezpečnost tajila. Mrtvý Jan Palach se stal velkou hrozbou samotné existence zřízení. Ve dne v noci zaměstnával desítky příslušníků tajné bezpečnosti StB i řadových členů SNB. Hrob Jana Palacha na Olšanských hřbitovech v Praze navštěvovaly stovky lidí. V silách bezpečnostních orgánů nebylo, aby je ve dne v noci od hrobu odháněly. Docházelo k mnoha stře-

tům a stejně byly každé ráno na hrobě čerstvé květiny. Strach z mrtvého studenta děsil ve spánku i celou naši politickou špičku. Až došlo k situaci, že nechali ostatky Jana Palacha tajně převzít z hrobu na Olšanech a přenést v tichosti do jeho rodiště na hřbitov ve Všetatech. Naivně se soudruzi domnívali, že budou mít klid. Neměli! Jeho hrob byl stále plný čerstvých květin. Při každém výročí jeho upálení lidé doslova zaplavili hřbitov květinami a Všetaty se stávaly poutním místem. Zahraniční televizní agentury nikdy nechyběly při těchto vzpomínkových akcích a snímky z nich byly vysílány po celém světě. Strach a nenávisť k mrtvému vyvrcholily při 10. výročí jeho upálení. StB uzavřela neprodyšně všechny přístupové cesty do Všetat. Na silnicích kontrolovala a odháněla turisty, všechna auta vracela, nebo odváděla na jiné směry. Vlaky ve Všetatech nesměly zastavovat, musely projíždět bez příbrzdění. Autobusové spoje do Všetat byly zrušeny. Jednotlivé lidi naháněly

kolem města jako zajíce, sebrali jim doklady a peníze. Nakládali je do připravených autobusů a policejních antonů a odváželi je desítky kilometrů daleko do všech stran, kde je vyhazovali v polích nebo lesích, aby se nemohli vrátit. Město na několik dní ztratilo spojení se světem, přestalo žít. Tak velký strach měla naše rodná strana z mrtvého studenta Jana Palacha. Jeho čin by neměl být nikdy zapomenutý. V roce 1990 byla odhalena jeho posmrtná maska na náměstí v Praze 1, které od tohoto aktu nese jeho jméno – náměstí Jana Palacha. V témže roce byly jeho ostatky přeneseny na původní místo na Olšanech.

Čelním představitelům KSČ se podařilo vzkřísit to, v co už přestali doufat v průběhu Pražského jara, když se před srpnem 1968 začala jejich loď potápět. Příchodem okupantů ožili. Jejich čas ještě zdaleka neměl skončit. Ale to už je smutná historie normalizace.

Václav Kovanda, kronikář

Srpen 1968